

Fecr Yayınları: 387

İSLAM HUKUKUNDA İKRAH

Dr. Mesut BAYAR

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör
Doç. Dr. İhsan AKAY

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
Sertifika No: 47479

1. Baskı: Aralık 2020

ISBN: 978-625-7879-27-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

İSLAM HUKUKUNDA İKRAH

Dr. Mesut BAYAR

Ankara 2020

Dr. Mesut BAYAR

1974 yılında Baykan'a bağı Atabağı beldesinde doğdu. İlköğrenimini 1987 yılında memleketinde, ortaöğrenimini ise 1994 yılında Diyarbakır İmam Hatip Lisesinde bitirdi. 2002 yılında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2007 yılında aynı üniversitede *İslam Hukukunda Banka Kartları ve Kredi Kartları* isimli teziyle yüksek lisansını, 2012 yılında Ankara Üniversitesinde *İslâm Hukukunda İkrâh ve Hukuki Sonuçları* isimli teziyle doktoraasını tamamladı. 2013 yılında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde göreve başladı. Halen aynı fakültede görevini sürdürmektedir. Yazarın kendi alanıyla ilgili uluslararası sempozyumlarda bildirileri, ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
KISALTMALAR	11
GİRİŞ	13
I. KONUNUN ÖNEMİ	13
II. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI	13
III. KAVRAM VE TERİMLER	14
IV. KAYNAKLARIN ANALİZİ	15
V. KONUNUN SUNULMASI	18

BİRİNCİ BÖLÜM

İKRAHLA İLİŞKİLİ KAVRAMLARA TOPLU BAKIŞ

I. EHLİYET	23
A. EHLİYETİN TANIMI	23
B. EHLİYETİN SAFHALARI	25
1. Vücûb Ehliyeti	25
2. Edâ Ehliyeti	27
C. EHLİYET ÂRIZALARI	34
1. Semavî Ârızalar	36
2. Mükteseb Ârızalar	37
II. SORUMLULUK	39
A. SORUMLULUĞUN TANIMI	39
B. SORUMLULUĞUN TÜRLERİ	40
1. Cezaî Sorumluluk	42
2. Medenî Sorumluluk	51
III. AKİT	56
A. AKDİN TANIMI	56
B. AKDİN BENZER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ	58
1. Akit-Tasarruf İlişkisi	58
2. Akit-Hukukî İşlem İlişkisi	59
C. AKDİN UNSURLARI	60
1. Akdin Tarafları	61
2. İrade Beyanı	61
3. Akdin Konusu	62

D. AKDİN HÜKÜMSÜZLÜK HALLERİ	63
1. Butlân-Fesâd	64
2. Adem-i Nefâz	65
E. AKİTLERDE İRADE	66
1. İradenin Tanımı	66
2. İradenin Unsurları	67
3. İrade Ayıpları	69

İKİNCİ BÖLÜM

İKRAHIN HUKUKÎ MAHİYETİ

I. HUKUK SİSTEMLERİNDE İKRAH	75
A. ESKİ HUKUK SİSTEMLERİNDE İKRAH	75
1. Roma Hukukunda İkrah	75
2. Diğer Eski Hukuk Sistemlerinde İkrah	78
3. Roma Sonrası Batı Hukukunda İkrah	79
B. ÇAĞDAŞ HUKUK SİSTEMLERİNDE İKRAH	81
1. Avrupa Ülkelerindeki Hukuklarda İkrah	81
2. Arap Ülkelerindeki Hukuklarda İkrah	87
3. Türk Hukukunda İkrah	89
II. İSLAM HUKUKUNDA İKRAH	95
A. İKRAH KAVRAMI	96
1. İkrahın Sözlük Anlamı	96
2. İkrahın Terim Anlamı	97
B. İKRAHIN BENZER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ	100
1. İkrah-İcbar İlişkisi	100
2. İkrah-İlca' İlişkisi	102
3. İkrah-İztrâr İlişkisi	103
4. İkrah-Mücbir Sebep İlişkisi	106
C. İKRAHIN UNSURLARI	107
1. Mükrih	107
2. Mükreh	107
3. Mükrehün Aleyh	107
4. Mükrehün Bih	107
D. İKRAHIN ŞARTLARI	108
1. Mükrihte Aranan Şartlar	108
2. Mükrehte Aranan Şartlar	112
3. İkraha Konu Olan Fiilde Aranan Şartlar	121
4. İkrahın Gerçekleşme Türünde Aranan Şartlar	123

C. İKRAHIN TÜRLERİ	132
1. İkrahin Hukuka Uygunluğu Açısından	132
2. İkrahin Gerçekleşme Biçimi Açısından	133

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKRAHIN DİNİ VE HUKUKİ SONUÇLARI

I. İKRAHIN EHLİYETE VE TEKLİFE ETKİSİ	141
A. İKRAHIN EHLİYETE ETKİSİ	141
B. İKRAHIN TEKLİFE ETKİSİ	143
1. İkrahin Mükellefiyete Engel Olduğuna Dair Görüş	144
2. Mülci' İkrahin Mükellefiyete Engel Olduğuna Dair Görüş	147
3. İkrahin Mükellefiyete Etki Etmediğine Dair Görüş	148
4. Görüşlerin Değerlendirilmesi	149
II. İKRAHIN HÜKÜMLERİ	151
A. FIKHİN ALANLARINDA İKRAHIN HÜKMÜ	152
1. İkrahin İnanç Alanındaki Hükmü	155
2. İkrahin İbadetler Alanındaki Hükmü	159
3. İkrahin Muamelat Alanındaki Hükmü	160
B. İKRAHIN TEKLİFİ HÜKÜMLERİ	163
1. Haram İken İkrahin Etkisiyle Mübah Hale Gelen Fiiller	164
2. İkrahin Haram İşleme Ruhsatı Doğurduğu Fiiller	165
3. İkrahin Başka Bir Hükme İkame Etmediği Fiiller	168
C. İKRAHIN VAZ'İ HÜKÜMLERİ	169
III. İKRAHIN SORUMLULUKLARA ETKİSİ	170
A. İKRAHIN DİNİ SORUMLULUĞA ETKİSİ	170
1. Cinsel İlişkiye Zorlanmanın Guslün İfasına Etkisi	171
2. Namaz Kılan Kişinin Konuşmaya Zorlanması	172
3. Oruçlunun, Orucunu Bozmaya Zorlanması	172
4. Abdest Almamaya Zorlanma	173
B. İKRAHIN CEZAİ SORUMLULUĞA ETKİSİ	173
1. İkrahin Cezaî Sorumluluğu Ortadan Kaldırdığı Fiiller	175
2. İkrahi Sebebiyle Suç Failinin Cezalandırılmadığı Fiiller	175
3. İkrahin Cezaî Sorumluluğu Etkilemediği Fiiller	177
C. İKRAHIN MEDENİ SORUMLULUĞA ETKİSİ	190
1. İkrahi Sonucu Cana ve Vücut Bütünlüğüne Verilen Zararlarda Sorumluluk	191
2. İkrahi Sonucu Mala Verilen Zararlarda Sorumluluk	191

IV. İKRAHIN AKİTLERE ETKİSİ	194
A. İKRAHIN FESHEDİLEMEYEN AKİTLERE ETKİSİ	196
1. Akdi Sahih Kabul Edenler	197
2. Akdi Bâtıl Kabul Edenler	200
3. Doktrinal Tartışmalar ve Görüşlerin Değerlendirilmesi	204
B. İKRAHIN FESHEDİLEBİLEN AKİTLERE ETKİSİ	211
1. Akdi Fasit Kabul Edenler	212
2. Akdi Mevkûf Kabul Edenler	214
3. Akdi Bâtıl Kabul Edenler	216
4. Doktrinal Tartışmalar ve Görüşlerin Değerlendirilmesi	217
C. İKRAHLA SAKATLANAN AKİTLERE BAĞLI SONUÇLAR	221
1. Mükrehin Akdi Feshedebilmesi ve Malını Geri Alabilmesi	222
2. Mükrehin Sözleşmeye İcâzet Verebilmesi	225
3. Mükrihin Akitten Doğan Zararı Tazmin Etmesi	229
V. İKRAH DAVASI	235
A. İKRAH SUÇUNUN DAVA EDİLMESİ	237
B. İKRAH SONUCU İŞLENEN FİİLİN DAVASI	238
C. İKRAHLA KURULMUŞ AKİTLERİN DAVA EDİLMESİ	240
 SONUÇ	 243
KAYNAKLAR	247

ÖN SÖZ

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özellik, akla ve iradeye sahip olmasıdır. Kişinin lehine ve aleyhine olan şeyleri idrak etmesi aklıyla, dilediği fiili gerçekleştirmesi ise iradesi ile olmaktadır. Bu iki meleke sayesinde insan, ilâhî teklife muhatap olmuş ve fiillerinden sorumlu tutulmuştur. Nitekim kişinin fiil ehliyeti için akıl-temyiz şartı bulunmaktadır. İnsan, bu ehliyeti sayesinde başkalarıyla hukukî tasarruflarda bulunmaktadır. Söz konusu hukukî tasarrufun sonuç doğurması için karşılıklı rızâ önemli bir ilkedir. Bununla birlikte karşılıklı muamelelerde rızâ bazen ortaya çıkmamakta bazen de açık irade beyanı ile uyumsuz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Fakihler, buna irade ayıpları veya rızânın ayıpları demektedir. İrade ayıpları; ikrah, hata ve hile gibi hallerde ortaya çıkmaktadır.

Bir hukukî muamelede rızânın varlığı önündeki en önemli engel ikrahtır. Çünkü hata ve hile gibi diğer rızâ ayıplarının nadiren farkına varılmakta ve rızâyı etkileri dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır. İkrah ise rızâyı doğrudan etkilemektedir. Nitekim ikrah tariflerinde ikraha maruz kalan şahsın (mükrehin) işlediği fiile razı olmadığı özellikle vurgulanmaktadır. Bu sebeple mükrehin, fiillerinden sorumlu olmadığı ve hukukî tasarruflarının geçersiz olduğu görüşü fukahâ arasında ağırlık kazanmıştır.

İkrah, inanç alanından ibadet alanına, malî tasarruflardan ceza gerektiren fiillere kadar birçok alanda görülebilmekte ve çoğunda mükreh ile ilgili hükümlerin değişmesine sebep olmaktadır. İkrahın etkisiyle işlenen bir fiilin hükmü, ikrahın meydana geldiği olaya ve ikrahta kullanılan vasitanın türüne göre değişmektedir. Ancak söz konusu hükümlerde meydana gelen değişimin sınırı konusunda İslam hukukçularının farklı bakış açıları bulunmaktadır. Fukahânın, akitlerin sıhhati için koştuıkları şartları veya işlenen bir fiilin cezaî sorumluluğunu etkileyen durum-

ları göz önünde bulundurarak mükrehin tasarruflarını hükme bağladıkları görülmektedir.

Modern hukuk sistemlerinde ikrahın hukukî sorumluluğa etkisi özel hukuk, cezaî sorumluluğa etkisi ise kamu hukuku altında düzenlenmiştir. Türk pozitif hukukundaki düzenleme de bu yöndedir. İslam hukukunda ise ikrah, bir bütün olarak ele alınmakta hukukî ve cezaî yönü birlikte incelenmektedir. Çalışmamız, İslam hukukunda ikrahı ele aldığından, ikrahın hukukî ve cezaî yönü birlikte incelenmiştir.

Bu kitap “*İslam Hukukunda İkra ve Hukukî Sonuçları*” adlı doktora tezimizin gözden geçirilmiş şeklidir.

Çalışmamızın sistematığının oluşmasında büyük emeği geçen Prof. Dr. Şamil DAĞCI’ya teşekkür etmeyi özellikle bir borç bilirim. Çalışmamızın teşekkülünde yön veren, eleştirileriyle yönlendiren değerli hocalarım, Prof. Dr. Hasan Seçkin OZANOĞLU’na, Prof. Dr. Sönmez KUTLU’ya, Prof. Dr. Abdülkerim ÜNALAN’a, Yrd. Doç. Dr. Ercan ESER’e ve emeği geçen herkese teşekkür ederim. Son olarak çalışmamızın kitap formatına dönüşme aşamasında katkılarını esirgemeyen değerli dostum Doç. Dr. İhsan AKAY’a ayrıca teşekkür etmeyi bir borç biliyorum.

Mesut BAYAR
Ankara 2012